

ІННОВАЦІЙНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: СУЧАСНІ ТЕОРІЇ

Стародубцев С.Є.

*к.держ.упр., заст. нач. НМЦ цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Донецької області*

У статті надана характеристика сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку для розширення можливості глибше пізнати закономірності, особливі характерні риси розвитку регіональної економіки та розробки ефективного механізму стимулювання інноваційної діяльності регіону.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, регіональний розвиток, механізм стимулювання.

В статье дана характеристика современных теорий инновационного регионального развития для расширения возможности глубже познать закономерности, особые характерные черты развития региональной экономики и разработки эффективного механизма стимулирования инновационной деятельности региона.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, региональное развитие, механизм стимулирования.

The paper presents the characteristics of the modern theories of innovative regional development opportunities for the expansion of a deeper understanding of the laws, the special characteristics of the development of regional economy and develop an effective mechanism to stimulate innovation in the region.

Keywords: innovation, innovation, regional development, the mechanism of stimulation.

Постановка проблеми. В умовах сучасних тенденцій розвитку України основною є проблема реалізації інноваційних програм розвитку регіонів. Задача формування програми інноваційного розвитку регіону є досить складною. Основна складність цієї задачі полягає у тому, що її рішення знаходиться у декількох вимірах: у вимірі економічному – наповнення програми інноваційного розвитку та визначення оточення, управління проектами – безпосередньо формування програми інноваційного розвитку.

Протягом останніх років у світі різко зростає кількість та якість теоретичних досліджень інноваційного регіонального розвитку. Розробляються нові інтерактивні моделі інноваційного процесу, теорії, зокрема регіональних інноваційних мереж та інноваційних систем, елементи методології, форми та методи державного регулювання інноваційного розвитку регіонів. Так, вони розглядались у роботах Г. Хакенсона, Р. Кемегні, Д. Бекаттіні, М. Портера, Д. Хоувеллса, Ф. Кука та інших. Але невирішеними залишаються питання узагальнення сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку.

Ціллю статті є характеристика сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку для розширення можливості глибше пізнати закономірності, особливі характерні риси розвитку регіональної економіки та розробити ефективний механізм стимулювання інноваційної діяльності регіону.

Виклад основного матеріалу. Поява тих чи інших концепцій та теорій пов'язана з об'єктивними умовами, вимогами та інтересами економічної практики. Серед них, зокрема, теорії: інноваційних регіональних кластерів, регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом, інноваційних мереж, регіональних інноваційних систем, динамічної конвергенції (рис.1).

Ендегенні інноваційні процеси в регіонах виступають предметом досліджень у теоріях інноваційних регіональних кластерів та регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом, інноваційних мереж, регіональних інноваційних систем. Натомість регіональна нерівномірність представляється предметом теорії динамічної конвергенції.

У структурах теорій регіонального інноваційного розвитку можна спостерігати наявність таких моделей інноваційного процесу: традиційної лінійної моделі інноваційного процесу – в теоріях інноваційних регіональних кластерів та регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом; інтерактивної моделі – в теоріях інноваційних мереж, регіональних інноваційних систем.

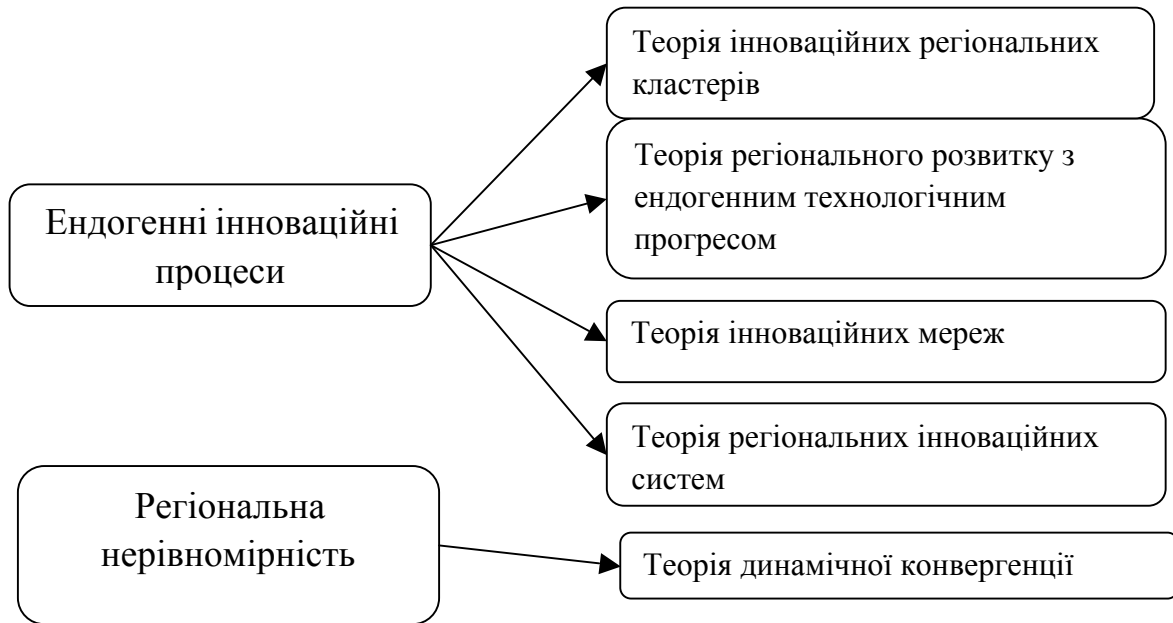

Рис.1. Теорії інноваційного регіонального розвитку

Лінійна модель послідовно об'єднує ланцюг успішних взаємопов'язаних дій. Вони починаються з фундаментального наукового дослідження, проходять далі через прикладні дослідження, експериментальні розробки, виробництво, розповсюдження нової технології або продукту. Модель відображає взаємовідносини між довгостроковими науковими дослідженнями та промисловим економічним зростанням.

В інтерактивній моделі інновація – це комплексний нелінійний, інтерактивний та колективний процес, у якому для генерування та розповсюдження нових продуктів та процесів необхідними є комунікації, координації, кооперації різних учасників [1, с.7].

Інтерактивна модель вважається більш продуктивною, оскільки краще відображає основні специфічні риси, що притаманні інноваціям [2, с.36]: інновація включає суттєвий елемент невизначеності; сучасні інновації більше спираються на прогрес у наукових знаннях; значна кількість інновацій виникає шляхом “навчання у процесі виробництва” та “навчання у процесі використання”; інноваційний процес є кумулятивним видом діяльності; ідеї виникають та розробляються на всіх стадіях інноваційного процесу.

Порівнюючи дві інноваційні моделі, К. Сміт акцентує увагу на двох суттєвих недоліках концептуальної конструкції лінійної моделі інновацій: по-перше, “занадто висока оцінка наукових досліджень (особливо фундаментальних) як джерел інновацій”; по-друге, ”технократичний погляд на інновації як винятково технічну дію: виробництво нових технічних винаходів” [3, с.2].

Таким чином, теорії інноваційних мереж та регіональних інноваційних систем, ядром яких є інтерактивна модель, краще відображають особливості сучасного інноваційного процесу. Втім, плідність їх використання при формуванні регіональної інноваційної політики різна. Інноваційні мережі виступають спонтанним феноменом. Натомість регіональні інноваційні системи мають більш детерміновані та систематичні характеристики. Перехід від мереж до інноваційної системи вимагає, перш за все, посилення інституційної інфраструктури. З огляду на це регіональні інноваційні системи можуть виступати інструментом для створення підтримуючої системи інновацій на рівні регіону в цілому.

Розглянемо теорії інноваційного регіонального розвитку (табл.1).

Таблиця 1

Основний зміст теорій інноваційного регіонального розвитку

Теорії інноваційного регіонального розвитку	Основний зміст теорій
<i>Теорія інноваційних регіональних кластерів</i>	Досягнення фірмами беззаперечних конкурентних переваг за рахунок радикально нових товарів пов’язується саме з тим, що вони знаходилися в системі кластера.
<i>Теорії регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом</i>	Врахування можливості генерування в економічній системі ендегенних технологічних змін.

<i>Теорія інноваційних мереж</i>	Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб'єктами господарювання. Головною метою розвитку мереж є зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань.
<i>Теорія регіональних інноваційних систем</i>	Домінуюча роль регіональних інноваційних систем щодо забезпечення конкурентоспроможності регіональних економік.

1. Теорія інноваційних регіональних кластерів

Необхідність активізації інноваційного чинника в умовах значної регіональної нерівномірності стимулює інтерес до теорії інноваційних регіональних кластерів. Серед теоретичних досліджень цього напрямку за глибиною виокремлюються роботи таких авторів: Дж. Хелда, М. Портера, Е. Хілла та Дж. Бреннана, Є. Лімера.

Аналіз основних наукових робіт, виконаних у рамках цієї теорії (М. Портер [4, с.205-206], Дж. Хелд) дозволяє зробити такі узагальнення. Під кластером інноваційної активності розуміється сукупність базових нововведень, що сконцентровано у певному часі та у певному економічному просторі.

У сучасних дослідженнях досить суттєво відпрацьовані питання географічної структури кластерів. Спочатку припускалося, що найбільший потенціал розвитку мають такі великі моноцентричні агломерації, як Москва, Сан-Паулу та інші. Проте в таких країнах, як Бельгія, Німеччина, ядра агломерації незначні. Подальший аналіз показав, що реальний розвиток визначається не тільки існуванням великих агломерацій, а перш за все економічними та технологічними чинниками, що створюють передумови для ефективного використання нового знання в процесі виробництва. До останніх відносять організацію фірм, ринків, галузеве оточення, фактори виробництва [4, с.220].

Таким чином, з цього погляду для підприємства важливе значення має місце його розташування відносно кластера: знаходитися в системі регіонального інноваційного кластера означає отримувати “додаткові активи”. Досягнення фірмами беззаперечних конкурентних переваг за рахунок радикально нових товарів пов’язується саме з тим, що вони знаходилися в системі кластера. Фірми, що навіть не відрізняються значними досягненнями, але є елементом кластера, досягають успіху при реалізації нововведень, запропонованих іншими учасниками кластера.

2. Теорії регіонального розвитку з ендogenous технологічним прогресом.

Останніми роками помітне зростання інтересу до осмислення ролі науки в процесі світового розвитку. У 80-х роках минулого століття П. Ромер, Р. Лукас, Ф. Агійон, Дж. Гроссман, Е. Хелпмен, а також їх послідовники використали нові підходи до побудови моделей економічного розвитку, які враховували можливість генерування в економічній системі ендogenous технологічних змін.

Основні висновки, що випливають з моделей економічного зростання з ендogenous технологічним прогресом, полягають у такому: 1) впровадження технологічних та продуктових нововведень є основним засобом забезпечення інноваційного розвитку; 2) важливу роль в економічному розвитку відіграють наукові знання та накопичення людського капіталу; 3) значний вплив на розвиток має людський та фінансовий капітал, який сконцентровано у сфері НДДКР; 4) роль венчурних фондів та фірм як економічних агентів, які сприяють руху нових наукових досягнень в реальне виробництво, з часом зростає.

3. Теорія інноваційних мереж

Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб’єктами господарювання. Головною метою розвитку мереж, як вказує Г. Хакенсон, є зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань [5]. Значну увагу в цій теорії зосереджено на розкритті сутності знання.

Методологічну основу теорії інноваційних регіональних мереж становлять дві концепції: концепція промислових районів та концепція місцевості.

Концепція промислових районів (industrial districts), що побудована на ідеях А. Маршалла, була детально розроблена та використана Д. Бекаттіні для пояснення успіху постфордівських рис гнучкої спеціалізації. Він вказує, що промислові райони є промисловими агломераціями, в яких суспільство та фірми мають тенденції “зливатися”. Розглядає район як соціально-територіальну сутність, не як сукупність тільки фірм, а певною мірою як соціально-економічну систему у значно ширшому розумінні цього терміну [6, с.38].

На протипагу промисловим районам, що більше стосуються виробничих систем, концепція місцевості (milieu concept) привертає спеціальну увагу до умов, які сприяють активізації інноваційної діяльності, тобто до “атмосфери”. Представники даної концепції акцентують значну увагу на процесах інтерактивного навчання, зменшення невизначеності та підтримці інноваційної активності.

Факторами інноваційної активності в регіоні згідно з теорією інноваційних мереж є: мережні відносини між спеціалізованими фірмами, що співпрацюють всередині одного продуктового поля, підтримуються існуванням локальної кваліфікованої та спеціалізованої робочої сили з високою мобільністю всередині регіону; щільні відносини між клієнтами та постачальниками – висока спеціалізація фірм через вертикальну дезінтеграцію. Така соціальна щільність сприяє довірі, обміну інформацією та знаннями; регіональна свідомість відносно інновацій, а також промислова традиція співпраці, що посилена завдяки існуванню посередницьких організацій, які підтримують виробничі та інноваційні процеси регіону.

Обмеженість цієї теорії полягає насамперед у надто вузькому, спрощеному підході до проблем інноваційного розвитку регіонів. Вона абстрагується від розробки політичного інструментарію активізації

інноваційної діяльності. Як і в теорії регіональних інноваційних кластерів, неоліком можна вважати спонтанність феномену інноваційних мереж.

4. Теорія регіональних інноваційних систем

Останніми роками спостерігається підвищення інтересу до ролі регіональних інноваційних систем щодо забезпечення конкурентоспроможності регіональних економік. По-перше, це частково пояснюється новими політичними ініціативами Європейського Союзу, що спрямовані на реалізацію концепції “Європа регіонів”. По-друге, дослідники, що працюють у напрямі еволюційної та інституційної економіки, акцентують увагу на важливості регіонального рівня при формуванні інноваційної політики. Так, Б. Лундваль аргументував підвищення значимості “регіональних продуктових систем, промислових та технологічних районів”. По-третє, зростає кількість економічно успішних випадків функціонування регіональних інноваційних систем, зокрема Baden-Wurttemberg (Німеччина), Emilia-Romagna (Італія), Wales (Великобританія). Регіональна інноваційна система – це комплекс економічних, політичних та інституційних зв’язків, що мають місце в певному географічному просторі та генерують процес колективного навчання, який сприяє швидкій дифузії знань та кращій практиці [2, с.9].

Висновки. У ході роботи над статтею була побудована класифікація теорій інноваційного регіонального розвитку, розглянуто та проаналізовано лінійну та інтерактивну моделі розвитку регіону, визначено основний зміст теорій інноваційного регіонального розвитку.

Критичне осмислення теорій інноваційного регіонального розвитку у дослідженні дозволить розробити методичне та організаційне забезпечення програми інноваційного розвитку регіону, що базується на засадах проектно-орієнтованого підходу, виконується у рамках інноваційної інфраструктури регіону та відповідає державній програмі розвитку країни в цілому.

Література: